

SGP The GEF
Small Grants
Programme

Uzbekistan

Ахборот
бюллетени
№3
01.12.2012

ЕР ЭНЕРГИЯ БИОХИЛМАХИЛЛИК

**Қандай қилиб 1 га ердан 3 маротаба
кўп ем-хашак олиш мумкин**

**Асаларилар
фермерлар
хизматида**

**Дарахтлар
хосилнинг
ҳимоясида**

**ГЭЖ КГД
янгиликлари
ва воқеалари**

**Ерларни яхшилаш
ва қўшимча
маҳсулот олиш –
Қорақолпоғистон
тажрибаси**

**Қисқача
дастуримиз
ҳақида**

3 ОРОЛБЎЙИДАГИ СУҒОРИЛАДИГАН ЕРЛАРНИНГ ФИТОМЕЛИОРАЦИЯСИ МИСОЛИДА ҚЎШИМЧА ДАРОМАД ОЛИШ ВА ЕРЛАРНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИНИ ЯХШИЛАШ – ушбу мақола фермерларга қўшимча даромад олиш имконияти ва келгуси хосиллар учун тупроқнинг унумдорлиги, стратегик ўсимликлар – пахта ва буғдойни алмашиш экиш тизимини бузмаган ҳолда, сақлаш ёки ошириш ҳақида сўз юритади.

6 АСАЛАРИЛАР ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЎСИМЛИКЛАРИНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛИДА ХИЗМАТ ҚИЛАДИГАН МЕҲНАТКАШЛАР – мақола экологик функцияларнинг ишлатилиши нақадар муҳимлиги, ҳамда асаларичиларга қилинган оддий кўмак қандай қилиб қўшимча хосил кўринишидаги қўшимча фойда олиб келиши мумкинлигини кўрсатади.

8 4 МАЙДОНЛИ УСУЛДА ЕМ-ХАШАК ЭКИНЛАРИНИ АЛМАШИБ ЭКИШ – 1 ГА ЕРДАН 3 БАРОБАР КЎП ҲОСИЛ ОЛИШ ИМКОНИНИ БЕРАДИ – мақола ГЭЖ КГД томонидан Самарқанд вилоятида амалга ошириладиган янги лойиҳани тавсифлаб, ем-хашак етиштириш учун ерларни бошқаришнинг янги технологиясини ёйишга йўналтирилган. 4 майдонли усулда алмашиб экиш ем-хашак етиштиришнинг жорий технологияларига нисбатан 2,8 маротаба кўп хашак олиш имконини беради. Шу ўринда янги технология тупроқнинг сифатини яхшилайдиган ва уни унумдорлигини пасайишининг олдини олади.

10 ДАРАХТЛАР ҲОСИЛНИНГ ҲИМОЯСИДА ЁКИ ҚАНДАЙ ҚИЛИБ ДАРАХТЗОРЛАР ҚАТОРЛАРИ ЕРНИНГ УНУМДОРЛИГИ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИГА ТАЪСИР ҚИЛАДИ – мақола мамлакатда агро-ўрмон манзарасини ташкил қилишнинг шомол эрозиясидан хосилни сақлаш ва шу тариқа хосилдорликни оширишдаги стратегик аҳамиятини ёритади.

13 ГЭЖ КГД ЯНГИЛИКЛАРИ ВА ВОҚЕАЛАРИ – Сизга қандай янги лойиҳалар бошланганлиги, қандай воқеалар бўлиб ўтган ва нималар кутилаётганлиги тўғрисида сўзлайди.

16 ҚИСҚАЧА ДАСТУРИМИЗ ҲАҚИДА – бизни биладиган китобхонга биз ҳақимизда эслатади, бизнинг дастуригимиз тўғрисида илк бора эшитаётган китобхонга ишимизнинг усуллари ва дастуригимиздан молиявий кўмак олиш имкониятлари билан таништиради.

Ҳурматли ҳонимлар ва жаноблар, дўстлар!

Сизнинг эътиборингизга асосан тупроғимиз унумдорлигини ошириш масалаларига бағишланган наевбатдаги ахборот бюллетенимизни тақдим этишга ижозат бергайсиз. Бугунги кунда ернинг емирилиши масалаларини энг долзарб масалаларининг бирига айланган.

Мамлакатимиз аҳолиси ошиб бормоқда, унумдор ерларимизнинг ҳажми эса чекланган, лекин афсуски тупроғимизнинг самарадорлиги ва соғлиги тобора тушиб кетмоқда. Бу келажакда юртимизнинг озиқ-овқат хавфсизлигини ҳатарга қўйиши мумкин. Шунинг учун айнан ҳозир тупроқни сақлаб қолиш ва унинг унумдорлигини ошириш масалаларига кўпроқ эътибор бериш лозим.

Бизнинг дастуригимиз маҳаллий аҳолига табиий ресурсларнинг емирилиш муаммоларини ҳал этишда мавжуд инновацион усулларни кўрсатиб бериш йўли билан кўмаклашишга ҳаракат қилмоқда. Мавжуд технологияни кўрсатиб бериш бошқа, аммо бу технологияни оммага етказиш ва уни ҳаётга тадбиқ этиш умуман бошқа масала. Айнан ўз самарасини берган технологияларни кенг ёйиш мақсадида биз ушбу бюллетенни чоп эттирмаймиз.

Ушбу сонда қишлоқ хўжалигимиз учун сармоя бўлиб хизмат қила оладиган еримизнинг соғлигини сақлаб қолиш учун бир нечта усуллар берилган. Айнан сармоя. Жуда кам одамлар ерга сармоя сифатида қарашади. Кўплар эса ерга фақат чексиз фойдаланиш мумкин бўлган манбаа сифатида қарайдилар. Лекин афсус бу ундай эмас. Агар ерга сармоя қилинмаса, у бизнинг ҳаётимиз учун зарур бўлган маҳсулотларни етиштирмай қўяди. Шунинг учун унга албатта сармоя киритилиши лозим.

Умид қиламизки, бизнинг лойиҳаларимиз орқали одамлар бунини тушуниб, ернинг унумдорлигини оширишга сармоя киритишни бошлайдилар. Балки айнан Сиз, китобхон, мазкур бюллетенда ёритилган технологиялардан фойдаланиб, уларни ёйишда кўмаклашасиз. Сиздан ушбу сонни ўқиб бўлганингиздан сўнг, бошқаларга ҳам мавжуд имкониятлар ҳақида гапириб беришингиз ҳамда бюллетеннинг адади чегараланганлиги сабабли уни бошқаларга, сизнинг фикрингизча бюллетен ёрдам бера оладиган одамларга беришингизни сўраймиз. Қанча кўп одам яхши тажрибалар ҳақида билишса, еримиз шунча яхши ва албатта унда ишлайдиган одамларимиз ҳам бойроқ бўлади.

Барча ташаббусларингизда омад Сизга ёр бўлсин .

Алексей Волков
Ўзбекистондаги Глобал Экологик Жамғарманинг
Кичик Грантлар Дастури
(ГЭЖ КГД) Миллий Мувофиқлаштирувчиси.

ОРОЛБЎЙИДАГИ СУҒОРИЛАДИГАН ЕРЛАРНИНГ ФИТОМЕЛИОРАЦИЯСИ МИСОЛИДА ҚЎШИМЧА ДАРОМАД ОЛИШ ВА ЕРЛАРНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИНИ ЯХШИЛАШ

Мазкур мақола Қорақалпоғистонда фитомелиорация ёрдамида ернинг ҳосилдорлигини инновацион усуллар орқали яхшилаш натижалари билан таъништиришга қаратилган. Фермер қўшимча ҳосил ва озуқаларни сотишдан иқтисодий фойда олади (1 га майдондан 1,4-4 маротаба кўп) ҳамда ернинг ҳосилдорлигини яхшилади (1 мавсумда чириндининг миқдори 0,04 фоиздан кам эмас), бу ҳам ҳосилдорликни кейинчалик ортишида ижобий ақс этади. Умид қиламизки, технология Ўзбекистоннинг бошқа вилоятларида истиқболда қўллаш учун кишлоқ хўжалиги ходимларида қизиқиш уйғотади.

Бу усул нима сабабдан ва нега керак?

Фақат пахта ва буғдойни (алмашиб экиш тизими кўлланилган) ҳамма жойда узоқ вақт давомида экиш тупроқнинг ориқлаши ва ҳосилдорликнинг пасайишига олиб келади.

Уруғлилар йиғиб олингандан кейин ерга деярли бошқа нарса сепилмайди ва ёзнинг жазирама иссиғидан ҳимояланмаган ер, жуда катта буғланиш натижасида қаттиқ шўрланади. Бир ой мобайнида тупроқ устки қатламнинг буғланиши гектарига 1,5-3,0 минг м³га етади, бу эса ёз мавсумида илдиз жойлашган зоналарда ер ости сувларининг минераллашувида тузларнинг гектарига 20 тоннагача жамланишини билдиради.

Пахта 1-йилдан кейин фосфорни ҳам, азотни ҳам сўриб олиб, ерни анча ориқлатади. Иккинчи йил пахтанинг яна экилиши, ориқлаган ернинг янада зўриқишини кучайтиради.

Мазкур усулни қўллаш асосий экинлар (пахта ва буғдой)нинг экиш талабларини бузмаган ҳолда, ер ва сувни оқилона ишлатиш, иккиламчи шўрланиш ва тупроқ ҳосилдорлигининг пасайиши муаммосини ҳал қилади. Тупроқни уймойлайдиган мазкур тизим ҳосилдорликни ошириш, намликни сақлаш ҳамда чорвачилик учун озуқа базасини кўтаришда анча самарадордир.

Усулнинг мазмуни

Амалиётнинг мазмуни шундан иборатки, мавжуд бўлган алмашиб экиш (пахта, буғдой) таркибига дуккакли экинлар қўшиб экилади. Кузги-қишки мавсумда дуккакли-дон аралашмасини асосий экин (пахта) билан расад қилиб, қатор оралаб ҳамда кузги буғдойга бедани қоплаш учун экиш усули қўлланилади.

Технология узлуксиз занжирга риоя қилиниши керак, унга кўра тупроқ тирик ўсимлик билан қопланиб, доимо ҳимояда бўлади ҳамда уни органика билан тўйинтириб туради, яъни айнан:

1 йил

Пахтани экиш ва йиғиш. Пахтадан кейин дуккакли-дон аралашмаси экилди. Бизнинг ҳолатимизда бу

тритикале + қишки нўхат бўлди, бироқ аралашма, шунингдек, бошқа вариантларда бўлиши мумкин. Аралашма илдиз тизимининг ўсиши ва кўкат массанинг май ойининг бошида теримдан кейин қолган ўсимлик қолдиқларининг ҳайдаб юборилиши ҳисобига тупроқни бойитади. Йиғилган кўкат масса чорва учун энг зўр озуқа бўлади. Ҳосилдорлик гектарига 100 центнерни ташкил қилиши мумкин, бироқ бизнинг ҳолатимизда 42,7 ц/га тенг бўлди.

2 йил

Май ойининг бошларида кўкат масса йиғилгандан кейин иккинчи йилга ўтадиган пахта яна қайтадан экилади. Пахта терилгандан сўнг 2-йил кузда яна кузги буғдой сепилади.

3 йил

Кейин баҳорда далага буғдой билан бирга беда экилади, у ҳам азотни йиғиш ва ўсимлик қолдиқлари туфайли тупроқни органика билан бойитади. Асосий ўсимлик (буғдой)ни сиқиб қўймаслик учун беда баҳорда экилади. Буғдой ўрилгач, фермер бедадан 2 маротаба ҳосил олади, тупроқ эса фиксациялашган азот ҳамда тупроқдаги намликнинг буғланишини пасайтирадиган ва тупроқнинг шўрланишини камайтирадиган тарқоқ илдиз ва доимий ўсимлик қоплами кўринишидаги органикага эга бўлади. Қишда яна кузги буғдой экилади.

4-йил

Кузги буғдойни йиғиш. Бедадан 2 маротаба ҳосил олиш. Бедани қишга қолдириш.

5-йил

Бедани йиғиш. Пахта экиш ва биринчи босқичдан бошлаб схема яна давом этади.

Лойиҳа натижаларининг тавсифи

Ишлар 2010-2011 йиллар Қорақалпоғистон Республикасининг Кегейли ва Қонлиқўл туманлари ҳудудида ўтказилган. ГЭЖ КГДнинг лойиҳалари 5 йилдан ортиқ давом этмаслиги сабабли, 10 гектардан бўлган ҳар хил майдонларда оралаб ҳамда аралаштириб экишда алоҳида экинлардан фойдаланилди: пахтадан кейин дуккакли-дон аралашмаси ҳамда буғдойни қоплаш учун беда.

Оралаб экиш

2010 йилнинг кузида тритикале + қишки нўхат экилган эди. Экинлар қишдан яхши чиқиб, тўлақонли кўчатлар олинди. Экиннинг кўптармоқли илдиз тизими намликни йиғиш учун ҳамда қишки ёгингарчиликни тўплаш учун шароит яратиб берди, шунингдек, тупроқни ҳаддан зиёд буғланишдан сақлаб, қайтадан шўрланишдан асради. Кўкат масса йиғиб олингач, қолдиқлар ерга ҳайдаб юборилади (1-расм).

1-расм. Тритикалени ўғит учун хайдаш

Пахта даласида “кўкат ўғитни” қўллаш, тупроқ ҳосилдорлиги манбаси бўлмиш органик модда захирасини тўлдиради. Назорат майдонининг дуккакли-дон аралашмаси экилган дала майдони билан қиёслаганда шу нарса намоён бўлдики, илдиз жойлашадиган қатламда тузлар таркиби хлор-ион бўйича 0,002 фоизга, қаттиқ қолдиқлар бўйича 0,04 фоизга камайди.

Тритикалени кўкат ўғит сифатида қўллаш, шунингдек, пахтанинг оптимал даражада ўсиши ва ривожланишини таъминлаб берди. Ҳосил элементларини тўплаш бўйича тритикаледан кейинги пахта анъанавий ишлов берилган назорат майдонидаги пахтанинг ҳолатидан анча ўзиб кетди. Шундай қилиб, намойиш майдонидаги ҳосил элементлари сони августнинг бошига келиб 11,2 донани, назорат майдонидаги бу кўрсаткич эса 10,8 донани ташкил қилди.

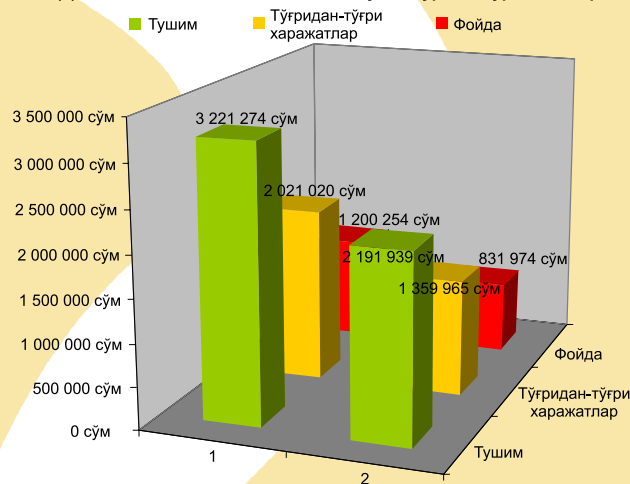
Оралаб экишни намойиш қилиш ва синовдан ўтказиш Қорақалпоғистон Республикасининг иккита фермер хўжалигида ўтказилди.

Жадвалдан кўриниб турибдики, кўкат масса ҳайдалгандан кейин пахта хомашёсининг ҳосилдорлиги тритикале экилмаган назорат майдонига қараганда ўрта ҳисобда 4,5-8,6 фоизга кўпроқ.

Лойиҳа томонидан, шунингдек, технологиянинг рентабеллиги ҳамда иқтисодий жозибadorлигининг ҳисоб-китоби амалга оширилди. Умумлашти-

рилган иқтисодий кўрсаткичлар 1-сонли графикда келтирилган.

Оралаб экишнинг амалиётининг (1) анъанавий амалиёт (2) билан таққослаш - Икки майдон бўйича ўртача кўрсаткичлар

1-сонли график. Оралаб экишнинг иқтисодий самараси

Кўриниб турибдики, янги усулнинг даромадлилиги анъанавий усулдан камида 1,5 мартаба ортиқ.

Аралаштириб экиш

Таклиф қилинаётган тупроқни ҳимоялаш тизи-мида беда ва кузги буғдойни қўшиб экиш кейинги муҳим таркибий қисм ҳисобланади. Шу ўринда кузги буғдой кузда экилиб, баҳорда ўсиб турган

2-расм. Буғдой ва беданинг ўсиш зичлигини ўлчаш

1-жадвал. Пахта ҳосилдорлиги анъанавий ва янги технология орқали

	Тритикаледан кейин пахта майдонидаги ҳосил (пахта хомашёси ц/га)		Анъанавий ишлов берилган назорат майдонидаги ҳосил (пахта хомашёси ц/га)	
	Биринчи терим	Умумий ҳосил	Биринчи терим	Умумий ҳосил
Қонликўл туманидаги «Таумурат бий», фермер хўжалиги	16,7	32,5	16,5	29,7
Кегейли туманидаги «Давлат» фермер хўжалиги	17,9	31,5	18,6	30,1

3-расм. Буғдой ўрилгандан сўнг беда

буғдой даласига ҳар бир гектарга 30 кг меъёрада беда уруғи кўлда экиб чиқилди.

Қўшиб экишга ажратилган ер 20 га эди, Кэгейли ва Қонликўл туманларида 10 гектардан ерга экин экилди. Назорат ерларида анъанавий экин бор эди, яъни бедасиз кузги буғдой.

Қурғоқчилик шароитида бу технологиянинг сувни тежаш хусусиятлари жуда муҳим. Тупроқнинг органик моддаларини кўпайтириш тупроқда намликни ушлаб туриш хусусиятини беради. Бундан ташқари, тупроқнинг тўлиқ ўсимлик билан қопланган қисми тупроқ намлигининг буғланишини камайтиради, шу туфайли биз одатдаги технологияга нисбатан 735 м³/га ерни суғориш учун сувни тежадик. Бошқача қилиб айтганда, бу услуб суғориш сувларини 7 фоизга тежайди.

Июн ойининг бошида кузги буғдой йиғиб олинди. Аралаштириб экилган далаларда кузги буғдой ҳосили 41,2-41,5 ц/га ни ташкил қилди, назорат далаларида эса - 38,6 ц/га. Биринчи ўримда беда хашагининг ҳосили 18,3-19,0 ц/га бўлди. Кузги буғдой йиғиб олингандан кейин бедани хашакка қолдиришди ва бир марта сув қуйишди (июлнинг охирида), шундан кейин беда иккинчи марта ўрилди. Беда далада қуритилди ҳамда чорва учун озуқага зичланди. Иккинчи ўримда беда хашагининг ҳосили гектаридан 27,5 центнерни ташкил қилди. (4-расм).

Беданинг бўйи паст бўлгани сабабли биринчи ўримда буғдойни ўрадиган механизмга салбий таъсир кўрсатмади. Беда хашагининг иккинчи

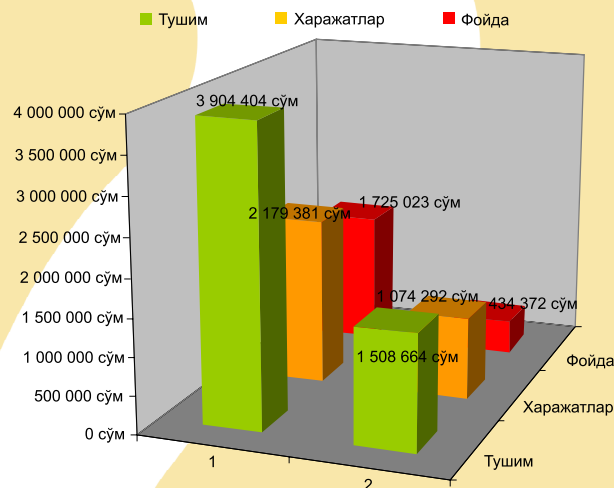

4-расм. Кузги экинлардан сўнг бедани ўриб олиш

ўрим ҳосили гектаридан 46,3-47,3 центнерга тенг бўлди.

Кузги буғдой ва бедага бирга ишлов бериш харажатларининг мониторинги шуни кўрсатдики, аралаштириб ишлов беришда кузги буғдой ва беда бир вақтда экилгани ҳисобига харажатлар гектаридан 182 минг сўмга қисқарди. Аралаштириб экишнинг иқтисодий самараси 2-сонли графикда келтирилган.

Аралаш экишнинг (1) фойдасини анъанавий кузги экинларни экиш (2) билан таққослаш - икки майдондан ўртача миқдор

2-сонли график. Аралаштириб экишнинг иқтисодий самараси

Иқтисодий таҳлилдан кўриниб турибдики, янги усулнинг умумий даромадлиги ўртача икки баробар ортиқ (Кэгейли туманида 393 фоиз ва Қонликўл туманида 401 фоиз).

Хулоса ва маслаҳатлар

Шундай қилиб, таклиф қилинаётган оралаб ва аралаштириб экиш технологияси пахта ва буғдой каби асосий ўсимликларни экиш талабларини бузмаган ҳолда қуйидагиларга эришиш имконини беради:

- ерларга анъанавий усулда экиш билан солиштирганда 1 га суғориладиган ерлардан қўшимча ҳосил олиш ва 1 га дан 1,4-4 маротаба ортиқ миқдорда фойда олиш;
- қўшимча ерларни ажратмаган ҳолда чорвачилик учун дон экинлари ҳосилини олиш;
- органик моддалар билан бойитиш ҳисобига тупроқ ҳосилдорлигини ошириш;
- бир мавсумда тупроқдаги органик модда миқдорини ўртача 0,04 фоизга ошириш шўрланишни камайтиради ва тупроқдаги намликни ушлаб қолишни яхшилайдди;
- келажакда ўсимликлар ҳосилдорлигини органика миқдорини ошириш, шўрланишни камайтириш ва тупроқдаги намликни ушлаб қолишни яхшилаш ҳисобига ошириш.

Мазкур усулни мамлакатнинг бошқа вилоятларида ҳам кенг тадбиқ этишни маслаҳат берамиз.

Тўлиқ маълумотни ГЭЖ КГД сайтидан олишингиз мумкин.

АСАЛАРИЛАР ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЎСИМЛИКЛАРИНИНГ ҲОСИЛДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛИДА ХИЗМАТ ҚИЛАДИГАН МЕҲНАТКАШЛАР

Кўпчилик асалариларни асал берадиган, баъзида эса одамларни чақиб 😊 оладиган ҳашарот сифатида қабул қилади. Бошқа маҳсулотлар ёки хусусиятлар билан асаларилар, асосан, кўз олдимизга келмайди. Бироқ бошқа ҳашаротлар каби уларнинг аҳамияти ҳам анча катта бўлиб, табиатда ниҳоятда муҳим ўрин тутадилар. Ҳамма фермерлар ҳам асаларилар қишлоқ хўжалиги ўсимликларининг ҳосилдорлигини оширишда қанчалар зарур эканини билмайдилар. Қуйидаги ҳикоя асаларилар ҳамда фермерларнинг ёқимли ва ўзаро манфаатли қўшничилигининг айрим қирраларини тавсифлаб беради.

Фермерлар асалариларга ўсимликларининг ҳосилдорлигини оширишнинг зарур қисми сифатида муносабатда бўлишлари керак. Лойиҳамизнинг мақсади маҳаллий бўлсада, яъни Тошкент вилоятининг Паркент районига уй асаларичилигини ёйишга кўмак кўрсатиш бўлса-да, биз шунингдек фермерларни асаларичиликни кенгайтиришга жалб қилишни хоҳлаган эдик. Сабаби оддий: агар экин экилган дала ёнида асалариларнинг қутилари бор бўлса, қутилар йўқ бўлган далаларга нисбатан, ҳосилдорлик сўзсиз юқори бўлади. Кўплаб мамлакатларда фермерлар асаларичиларга унинг майдони ёнига қутисини жойлаштиргани учун пул тўлайдилар.

Бу жараён содда: ўсимлик мевалари чанглатиш жараёнига юзага келиши мумкин эмас. Ўсимликлар икки турга бўлинади – ўз-ўзини чанглатадиган (буғдой, нўхат, картошка ва бошқалар) ҳамда четдан чангланадиган (пахта, беда, кунгабоқар ва бошқалар). Четдан чангланиш сунъий, яъни шамол ёки ундан-да самарали ҳисобланган ҳашаротлар ёрдамида бўлиши мумкин. Бошқача қилиб айтганда, ҳашаротлар ёрдамида четдан чангланиш – мойли, ем-хашак ҳамда техник ўсимликларнинг

«Тажрибалар аллақачон шуни исботладик, асалариларнинг чанглатиши туфайли яхши агротехника ҳисобига қишлоқ хўжалиги ўсимликларининг ҳосилдорлигини анчагина кўтариш мумкин. Масалан, мевали дарахтлардан 50-60 фоизга, кунгабоқар, рапс ва ханталдан - 45-50 фоизга, гречиха маржумакдан - 50-55 фоизга, эспарцет, беда, викадан - 35-40 фоизга, поллиз экинларидан - 100-150 фоизга кўпроқ ҳосил олиш мумкин. Асаларилар гулларни чанглатганда карам, пиёз, сабзи каби сабзавотларнинг ҳосили анчагина ортади. Яна шу нарса муҳимки, асаларилар гулларни яхшилаб чанглатса, мева ҳамда уруғларнинг сифати сезиларли даражада яхшиланади».

кўпчилиги учун муҳим экологик жараён. Чангланиш, шунингдек, мевали дарахтлар (ўрик, олма, нок, олча, гилос, олхўри, шафтоли), реза мевалар, сабзавот экинлари (бодринг, пиёз, карам, шолғом, редиска ва бошқалар)ларнинг, шу билан бирга ёпиқ тубли шароитдаги ўсимликларнинг ҳосилдорлигини ошириш учун ҳам ўта зарурдир.

Асаларилар томонидан чанглатиш жараёнини гулли ўсимликларга ишлов бериш технологиясига кенг миқёсда киритиш керак, бу жараёни ташкиллаштирувчи асаларичиларнинг меҳнатига эса ишнинг сифати ва чанглатиладиган ўсимликнинг ҳосилига қараб кўшимча пул тўлаш зарур. Масалан, АҚШда бир акр (= 0,405 га) майдонни чанглатиш учун фойдаланиладиган ҳар бир уя учун 50 доллардан пул тўлаш йўлга қўйилган». Кашковский В.Г. Асаларилар ва ҳосил (В.Г. Кашковский, Н.Д. Машинская - Новосибирск 2005 – 111-б.).»

Мисол учун пахтани олайлик:

«Пахтанинг гулчанги оғир ва ёпишқоқ, шунинг учун шамол ёрдамида чангланишнинг иложи йўқ. Чангнинг бир ўсимликдан иккинчи ўсимликка ўтиши ҳашаротлар, асосан қоқоқари ва асаларилар ёрдамида амалга ошади. Гулчанг манбаси орасидаги масофа ошган сайин чангланиш фоизи ҳам пасаяверади. Дала тадқиқотларининг натижаларига кўра, чанглатиш уруғларининг ёйилиши 4 км масофагача амалга оширилиши мумкин».¹

Асаларилар пахтани чанглатиши натижасида пахта хом-ашёсининг чиқиши анча ошади (10-24 фоизга) ҳамда унинг сифати ортади. Ҳосилдорликнинг ортиши биринчи ва иккинчи наслда ҳам кузатилади.

Ҳосилдорликнинг ортишига кўшимча тарзда иқтисодиёт учун тўғридан-тўғри олинандиган маҳсулотнинг – асалнинг олинishi ҳам ўта муҳимдир. Суғориш ишларининг даражаси ва пахта навининг турига қараб, 1 га пахтадан 1 қутидан бир кунда 0.5 кг дан 3.5 кг гача асал олиш мумкин. Ўрта ҳисобда тўлиқ чангланиш амалга ошириш учун 1 га майдонга 1-2 оила (уя) асалари зарур. Гуллаш даври бошланган июл ойининг охиридан сентябрнинг охиригача 10 га майдон пахта даласи ёнида доимий тарзда жойлашган ҳар бирида 12

¹ Қозоғистоннинг миллий биотехнология маркази. - http://gmbase-ncb.kz/ishodnye_organizmy/hlopchatnik/

2-жадвал. Асалариларнинг бор-йўқлигига боғлиқ ҳолда беда ҳосилдорлигини солиштириш

	Асаларилар чанглатган беда	Асаларилар чанглатмаган беда
Уруғнинг сифати	Йирик, оғир, бутун	Кўпининг ичи бўш, енгил
Уруғнинг ҳосилдорлиги 1 га дан (кг. да)	57 кг	37,3 кг
1 кг 20 000 сўм бўлган нарҳда беда уруғларини сотишдан олинган даромад	1 140 000 сўм	746 000 сўм
Фермер учун умумий қўшимча даромад	394 000 сўм	0
Асал ишлаб чиқариш (беда учун барча зарур бўлган агро-техник тадбирлар ўтказилганда), 1 кунда 1 га дан 2 кг, асаларичи 10 кун турган	20 кг	0
1 кг 20 000 сўм бўлган нарҳда асаларичи учун асални сотишдан олинган даромад	400 000 сўм	0
Туман иқтисодиёти учун қўшимча даромад, 1 га дан	794 000 сўм	0

тадан ром бўлган 20 та асалари уяси асаларичига 700 кг дан 3000 кг гача соф пахта асали беради. Асал нуқтаи назаридан АН-Бойавут-2 пахта нави Ўзбекистонда энг ҳосилдор ҳисобланади.

Айнан асаларилар аграр ландшафтдаги зарур экологик вазифани бажарувчи ҳашаротлар ҳисобланади. Афсуски, ёввойи чанглатувчи ҳашаротлар инсон томонидан ўзгартирилган ландшафтда яшаш учун мос шароитларга эга эмас. Қишлоқ хўжалиги ўсимликларига ишлов бериш (дорилар ёки химикатлар билан, масалан, мочеви́на билан ёки дефолиация пайтида) ёввойи ҳашаротлар учун ҳам, оддий асаларилар учун ҳам фалокатли ҳисобланади. Лекин ишлов бериш пайтида асалариларнинг жойлашишини назорат қилса бўлади, бу эса ҳашаротларнинг бекорга ўлиб кетишининг олдини олишга ёрдам беради. Албатта, фермер далага ишлов беришни мўлжаллаётгани ҳақида олдиндан хабардор қилиши керак. Лойиҳамиз доирасида беда ва бодрингларнинг ҳосилдорлиги асалариларнинг бор-йўқлигига боғлиқ ҳолда қандай ўзгаришини солиштирдик. Бир хил суғориш шароитига эга бўлган бир хил далалар танланди. Лекин назорат қилинаётган далалар асаларилар томонидан чанглатилмаган эди, намойиш қилинаётган даланинг ёнида эса ҳар бир ари уясида 12тадан рамка бўлган 10та ари уяси-

дан иборат асалари қутилари жойлаштирилди.

Беда ҳосилининг қўшилган миқдорини намойиш этиш учун Паркент туманидаги энг яхши Тошкент-1 беда навидан фойдаланилди. Натижалар 1-жадвалда келтирилган.

Худди шу каби таҳлил бодринглар ҳосили учун ҳам ўтказилди. Барча кўрсаткичлар 3-жадвалда келтирилган.

Хулоса ва маслаҳатлар

Хулосалар оддий ва ўз-ўзидан юзага келади:

- Қишлоқ хўжалиги далалари олдида асалариларнинг мавжудлиги фермерлар учун ҳар қандай ҳолатда ҳам фойдали бўлади;

- Асалариларнинг чанглатишидан ҳосилдорликнинг ўсиши ўсимлик турига ва экиш шароитларига қараб 10 фоиздан 100 фоизгача ташкил этади;

- Маҳаллий ҳокимият асаларичиларнинг ишига ёрдам кўрсатиши керак, чунки аҳолининг соғлиғи учун муҳим бўлган тўғридан-тўғри олинадиган маҳсулот – асал ва асаларичиликнинг бошқа маҳсулотларидан ташқари, асаларичилар фермерларга қўшимча ҳосил олишлари учун зарур бўлган хизмат кўрсатадилар.

3-жадвал. Асалариларнинг бор-йўқлигига боғлиқ ҳолда бодринг ҳосилдорлигини солиштириш

	Асаларилар чанглатган бодринг	Асаларилар чанглатмаган бодринг
Бодрингларнинг сифати	Ширин, серсув	Нордон-ширин
Бодрингларнинг ҳосилдорлиги 1 га дан (кг. да)	2 600 кг	2 000 кг
1 кг 200 сўм бўлган нарҳда бодрингларни сотишдан олинган даромад.	520 000 сўм	400 000 сўм
Фермер учун умумий қўшимча даромад (асаларилар бор йўғи 3 кун турган)	120 000 сум	0
Асал ишлаб чиқариш (бодринг учун барча зарур бўлган агротехник тадбирлар ўтказилганда)	1та ари уяси учун 3 кунда 300 грамм	0
1 кг 80 000 сўм бўлган нарҳда асаларичи учун гулчангни сотишдан олинган даромад	48 000 сўм	0
Туман иқтисодиёти учун қўшимча даромад, 1 га дан	168 000 сўм	0

4 МАЙДОНЛИ УСУЛДА ЕМ – ХАШАК ЭКИНЛАРИНИ АЛМАШТИРИБ ЭКИШ – ХУДДИ ШУ ЕРДАН 3 БАРОБАР КЎП ҲОСИЛ ОЛИШ ИМКОНИНИ БЕРАДИ

Фойдаланишга янги ерларни қўшмасдан ҳамда бошқа экинлар экиладиган ерларни эгалламасдан туриб ем-ҳашак ҳосилини 3 баробарга ошириш мумкинми? Ҳа, мумкин. Шу захотиеъ 2-чи савол пайдо бўлади: агар мумкин бўлса нимага унда ҳеч ким ҳанузгача бу амалиётни ҳаётга тадбиқ этмаган? Аниги, бу билимларнинг тарқалмаслиги муаммоси бўлса керак. Чорвачилик ва ем-ҳашак таёрлашга ихтисослашган фермерлар бундай имкониятлар ҳақида аниқ маълумотларга эга эмаслар. Агарда кўпроқ ҳосил олиш учун имконият бўлса, нега ундан фойдаланмаслик керак? Аҳир, ем-ҳашак учун ажратилган ерлар оз ва у доим етишмовчиликда бўлса.

ГЭЖ КГД нинг янги лойиҳаси ем-ҳашак етиштириш учун ердан самарали фойдаланиш ва **шу билан бир пайтда ернинг унумдорлигини тиклаш** ҳамда уни янада пасайишининг (деградация) олдини олиш учун бундай технологияларни тарқатишини ўзига мақсад қилиб олган. Ушбу технология ҳаётга тадбиқ этиш учун Самарқанд қишлоқ хўжалиги институти томонидан Пойариқ тумани фермерлари уюшмаси ва «Файзуллаев Азиз А.» фермер хўжалиги билан ҳамкорликда таклиф этилмоқда.

Ушбу технологиянинг 2 та таркибий қисми бор: 1) кўпроқ ем-ҳашак олиш ва 2) тупроқни яхшилаш. Биз бу икки таркибий қисмларни ёритиб беришга ҳаракат қиламиз.

Кўпроқ ем-ҳашак

1-сон чизмада кўрсатилганидек мавжуд бўлган алмашиб экиш таркибига (кузги буғдой, маккажўхори) **4 майдонли усулда алмашиб экишнинг калта ротациясини** жорий қилиш натижасида, кўпроқ ем-ҳашак ҳосил бўлади.

Одатда фермер хўжаликлари экинларнинг навбатланиши, яъни 50 фоиз буғдой ва ғалла ўрнига 50 фоиз маккажўхори тартибини қўлайдилар. Анъанавий тарзда экинларни алмашиб экишда (назорат) кузги буғдой ёки арпа экилади; кузги буғдой ёки арпанинг ҳосилдорлиги 40 ц/га тенг бўлганда, 1 га ерда чиқадиган ем-ҳашак 40 ц/га х 120 х.б = 4800 х.б. (х.б. - ем-ҳашак бирлиги). Одатда ғалла ўрнига маккажўхори экилганда унинг ҳосилдорлиги 40 ц/га х 134 х.б = 5 360 х.б га

тенг ва барг-поя массасининг ҳажми 60 ц/га х 37 х.б = 2 220 х.б тўғри келади. Жами эса 7580 х.б ни ташкил этади. Кўпинча кузги буғдой, арпа ёки маккажўхори йиғиб олинганидан сўнг далалар ҳеч нарса экилмай бўш қолади. Шундай қилиб, таққосланаётган миқдор (назорат) - **7580 х.б** га тенг.

Юқорида келтирилган ем-ҳашакни 4 майдонли жадал алмаштириб экишдан 1 йилда олинадиган ҳосил:

1 га майдондаги 1 - дала: 6000 х.б. + 8040 + 2520 + 5000 = 21560 х.б.

1 га майдондаги 2 - дала: 11000 х.б. + 6000 = 17000 х.б.

1 га майдондаги 3 - дала: 18400 х.б. + 2760 + 6300 = 27460 х.б.

1 га майдондаги 4 - дала: 10720 х.б. + 3360 + 6000 = 20080 х.б.

Жами 4 га майдондан: 21560 х.б. + 17000 + 27460 + 20080 х.б. = 86100 х.б.

Ўртача 4 майдонли алмашиб экишдан 1 га ердан 86 100 х.б./4 га = **21525 х.б.**

Аслида 1 га ердан 21525 х.б. олинади, бу мавжуд одатий алмашиб ем-ҳашак экишдан олинадиган ҳосил (7580 х.б) дан 2,8 баробар ортиқдир. Бундай улкан фарқ ҳосил миқдорининг оширилиши, экинларни диверсификация қилиниши ҳамда такрорий ва оралиқ экинларнинг экилиши ҳисобига юз беради.

Албатта фермерларда сарф - харажатлар юзасидан ўринли саволлар пайдо бўлиши мумкин. Амалга ошириладиган ишларнинг кўпайиши ўз-ўзидан харажатларни ҳам оширишидек туюлади. Олинган фойда қанчалик харажатларни қоплайди? Ушбу лойиҳа айнан шу саволга кўрсатилган технологиянинг иқтисодий таҳлилини амалга оширган ҳолда жавоб беради. Аммо ҳозирнинг ўзидаёқ ишонч билан айтиш мумкинки, натижалар ижобий бўлиши аниқ. Лойиҳанинг ривожланишини кузатиб боринг.

Тупроқнинг яхшиланиши

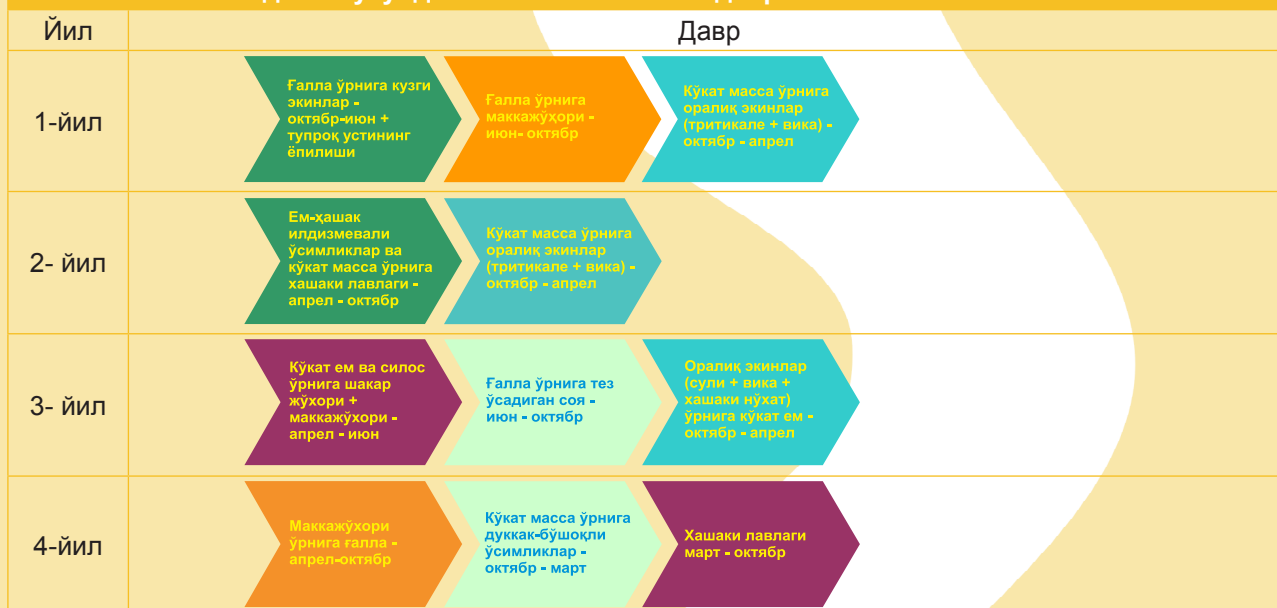
Кўшимча ҳосил олишдан ташқари тупроқнинг сифатини ошириш ва ернинг унумдорлигини пасайишини тўхтатиш ҳам муҳим ҳисобланади. Буни пул миқдорида ифодалаб бериш анча мушкул, бироқ тупроқнинг ҳар бир қўшимча балл бонитетининг қанча ҳосил беришини кўрсатиб бе-

4-жадвал. Ем-ҳашак учун ажратилган майдонлар

Республика бўйича (минг. га)	2007	2008	2009	2010
Ем-ҳашак учун ажратилган умумий майдон	290.0	278.5	302.5	320.4
Фермер хўжаликларида ем-ҳашак учун ажратилган майдон	197.4	189.5	211.9	238.3
Самарқанд вилояти бўйича				
Ем-ҳашак учун ажратилган умумий майдон	53.1	36.7	33.3	26.6
Фермер хўжаликларида ем-ҳашак учун ажратилган майдон	39.2	21.5	18.7	15.0

Манба: Ўзбекистоннинг қишлоқ хўжалиги, статистик тўплам. Тошкент 2011.

1-сон чизма. 4 майдонли усулда алмашиб экишнинг даврийлиги

рувчи услуб ва тажрибалар мавжуд. Умуман олганда, биз қанча тупроқни яшхиласак, экотизимимиз шунча соғлом бўлади, келажакда фермерларимиз ҳосили шунча мўл бўлади, бу эса ўз навбатида мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлиги барқарорлигини таъминлайди.

Тупроқнинг сифати куйидаги омиллар орқали яхшиланади:

1. Лойиҳа тупроқни муҳофаза қилувчи деҳқончилик технологиясидан фойдаланади ёки бошқача қилиб айтганда ерга ноль ишлов бериш. Ушбу технология ҳаражатларни 30-40 фоизга камайтиради. Аммо энг муҳими бу технология тупроқнинг микрофаунасини тиклашга имкон беради, бу эса унинг унумдорлигини оширади. Ушбу технологиянинг алоҳида элементлари куйида кўрсатиб ўтилган.

2. Тупроқни анғизлар билан қопланиши тупроққа органик организмларнинг қайтишига шароит яратади, тупроқдаги чириқди ва фойдали организмларнинг миқдорини оширган ҳолда унинг тузилишини яхшилайди.

3. Технология шундай яратилганки, унда тупроқ доим яшил қоплам билан ёпилган бўлиб, унинг доим сояда бўлишини таъминлайди, тупроқнинг қизишини камайтиради, юқорига йўналтирилган ер-ости минерал сувларининг оқимини пасайтиради. Тупроқ қизишининг камайиши пастга тушаётган сув оқимини оширади, бу эса суғориладиган сувга тузларни ичкарига яхшироқ ювишга ёрдам беради, тупроқни зарарли тузлардан шўрсизлантириш ва бу орқали суғориш учун сарфланадиган сув миқдорини камайтириш имконини беради. Худди шу тамойиллар, яъни тупроқ устини доимо соя остида тутиш, бизнинг Қорақалпоғистонда амалга оширилган фитомелиорация билан боғлиқ лойиҳамизда қўлланилган (юқоридаги мақолани кўринг).

4. Ерни лазерли жойлаштириш сувни тежашдан ташқари тупроқда тузларнинг йиғилишини олдини олади.

5. Кўптармоқли, зич чирмашиб кетган илдиз тизимига эга турли дуккакли, бўшоқли ўсимликларнинг экилиши ернинг ҳайдалган қатламида илдиз қолдиқларининг йиғилиб, тупроқни органик моддалар билан бойитади.

6. Худди шу қолдиқлар тупроқда намликнинг яхшироқ сақланиши ва қишки ёғингарчиликларнинг тўпланиши, сув ва шамол эрозиясига қарши самарали ҳимоя ҳисобланади. Бундай қолдиқларнинг йиғилиши тупроқнинг илдиз қатламида унинг сув-физик ҳусусиятларини яхшилайди, намликнинг ўта бўғланиши ва шўрланишини олдини олади.

7. Дуккакли экинларнинг экилиши тугунак бактериялар томонидан атмосфера азотининг йиғилишини оширади, бу эса ўз навбатида тупроқ унумдорлигининг яхшиланишига олиб келади.

Бундан ташқари ушбу технология тупроққа ишлов бериш (азотнинг ачиши) натижасида атмосферага парник газларининг ажралишини камайтириши ва ўзининг намликни сақловчи ҳусусиятлари ҳисобига фермерларнинг яқинлашаётган қурғоқчилик ва сувнинг камайиб кетишига мослашиши нўқтаи назаридан жуда муҳимдир.

Натижада нимага эришамиз?

Лойиҳа энди бошланмоқда, аммо кутилаётган натижалар ҳозирнинг ўзидаёқ юқори. Биз умид қиламизки лойиҳадан кутган барча натижаларимиз оқланади ва ушбу технология:

- Келажакда тупроқни шамол ва сув эрозиясига учрашадан сақлаб, унинг унумдорлигини сақлаш, тиклаш ва ошириш имконини беради;

- 1 га суғориладиган ердан олинадиган ҳосилни ошириб, чорвачилик учун зарур бўлган ем-хашакни ишлаб чиқариши;

- Кўп омиллар (суғориладиган сув, ёқилғи-мойлаш материалларининг тежалиши, миқъёсда тежаш) ем-хашак таннархининг пасайишига имкон беради.

Якуний натижалар лойиҳа якунланганидан сўнг аниқ бўлади. Бироқ ҳозирнинг ўзидаёқ айтиш мумкинки, бу алоҳида эътибор талаб қилувчи самарали ва стратегик муҳим технология. Агар лойиҳа Самарқанд вилоятида ижобий натижалар кўрсатса, технология республика бўйича албатта тарқатилади.

КГД ГЭЖ ушбу технологияни юртимизнинг бошқа вилоятларида ёймоқчи бўлган барчага кўмаклашишга тайёр.

ДАРАХТЗОР ҚАТОРЛАРИ ЕРЛАРНИНГ УНУМДОРЛИГИ ВА ҲОСИЛДОРЛИГИНИ ОШИРУВЧИ ОМИЛ СИФАТИДА

*Э.К.Ботман, Қишлоқ хўжалиги ф.н,
Декоратив боғдорчилик ва ўрмон хўжалиги
бўйича республика илмий-ишлаб чиқариш маркази*

Катта маблағ сарф этмасдан ернинг унумдорлигини 15-20 % га оширишнинг иложи борми? Ҳа бор.

Ҳосилдорлик ва давлат озиқ-овқат таъминоти хавфсизлигини сақлаб туриш учун тупроқнинг юқори унумдор қатламини сақлаб қолишнинг иложи борми? Ҳа бор.

Қишлоқ хўжалиги Ўзбекистон иқтисодиётининг салмоқли қисмини ташкил этади. Суғориладиган деҳқончилик қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат таъминоти хавфсизлигининг асоси ҳисобланади. Қуруқ минтақадаги суғориладиган ерлар сунъий яратилган экосистемага киради, шундай экан, бундай ерлар доимий равишда ўзининг унумдорлигини сақлаб туриши учун ўзини-ўзи бошқариш кучига эга эмас ва шунинг учун экологик асосланган бошқарувга муҳтождир.

Муаммо

Тупроқнинг юқори унумдор қатламининг йўқолиши ҳамда ҳосилдорликнинг тушиб кетишининг асосий сабаби – шамол эрозияси. Шамолнинг иккита асосий салбий ҳусусиятлари ва уларнинг олдини олиш йўллари билиш керак:

1. Ҳаво/шамол ҳароратининг аҳамияти йўқ, лекин, агарда баҳорда энди ҳайдалган ерга қаттиқ шамол эсса, у ернинг ҳайдалган қисмини тез қуриштириб юборади. Ҳайдалган ернинг қуриб кетиши унинг таркибини ҳам ўзгартиради, унда шамол пайтида юқорига кўтариладиган майда дисперс зарралар пайдо бўлади. Бунинг натижасида ернинг юқори энг унум-

Дарахтзор қаторлар ғўзапояларни химоя қилиши

дор қатламининг учиши содир бўлади. Шунга ўхшаш ҳолат ёзда донли экинларнинг йиғим-теримидан кейинги ҳайдалган ерда, буғдой йиғимидан сўнг ер вегетатив қоплама билан қопланмаган пайтда, кучли шамол таъсирига учраганда, ернинг юқори энг унумдор қатламининг йўқолиши/учиши кузатилади.

2. Ҳаво намлигининг пастлиги ва ҳаво ҳароратининг юқорилиги натижасида ёзги шамолнинг қишлоқ хўжалиги ўсимликларига бошқа салбий таъсири ҳам мавжуд. Ғўзада масалан, гармсел шамол пайтида ўсимлик элементларининг яъни ғунча, унинг гуллари, ёш уруғдонлар учишини кузатиш мумкин. Маълумки, бу ҳосилни бевосита йўқотилишидир. Донли экинларда бундай шамоллар туфайли донларининг бузилиши яъни тўлиқ бўлмаслиги кузатилади.

Далаларимизнинг деярли 65 фоизи шамол эрозиясига учрайди. Сўнгги йилларда юртимиз тупроқларидаги чириндилар миқдори 30-50 фоизга тушиб кетган. Суғориладиган ерларнинг чамаси 40 фоизини чириндилар миқдори паст бўлган ерлар ташкил этади (1,0 фоизгача). Натижада ўзининг мелиоратив ҳолати сабабли қишлоқ хўжалиги учун фойдаланиладиган ерлар ҳажми кун сайин қисқармоқда.

Муаммони ечиш йўллари

Шамол эрозиясига қарши ва далаларнинг микроклимининг яхшилашнинг яна бир усулларидан бири бу далаларни дарахтзор қаторлари билан ўраб химоялашдир.

“Далаларни химояловчи дарахтзор қаторлари” ўзининг номи билан далаларни химоялаш учун экиладиган дарахтзор қаторлари эканлигини айтиб турибди. Дарахтзор қаторлари далаларга эсадиган шамолнинг тезлигини пасайтиради. Шамол тезлигининг секинлашиши бошқа микроклим ҳусусиятларига, жумладан, ҳаво намлиги, ҳаво ва тупроқ ҳарорати ва бошқаларга таъсири катта.

Суғориладиган (шу жумладан, лалми ерларда ҳам) ерлар атрофидаги дарахтзорлар бир қанча устунликларга эга, ҳусусан:

Дарахтзор қаторларнинг қишлоқ хўжалиги учун химояси

1. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг ҳосилдорлигини оширади – Ҳосилдорлик **15–20 фоизга** ошибгина қолмай, ҳосилнинг сифати ҳамда толаларининг узунлиги ҳам ошади. Ҳимояланган далалар худудида микроклимининг яхшиланиши сабабли:

- шамол тезлиги 38 – 34 фоизга пасайиши рўй беради, бунинг натижасида эса тупроққа яқин ҳаво қатламининг намлиги 5 – 9 фоизга ошади

- ёзда ҳаво ҳарорати 1°C га, тупроқ ҳарорати эса 1,2 °C га пасаяди;

- сув захираларини камайиб кетишининг секинлашуви, тупроқда намликнинг сақланишининг яхшиланиши ҳамда ҳароратнинг пасайиши тупроқда яшовчи микроорганизмларнинг ҳаёт кечириши учун қулай шароитлар яратади. Бу эса ўз навбатида тупроқнинг унумдорлигини оширган ҳолда, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг сифати ва ҳажмини ошиши учун қулай шароитдир.

2. Тупроқнинг юқори унумдор қатламининг йўқолиб кетиши тўхтади - Ҳимояланган далаларда шамол тезлигининг пасайиши тупроқнинг шамол эрозиясига учрашини олдини олади ёки жуда ҳам секинлаштириб юборади, натижада эса тупроқнинг юқори унумдор қатламининг учиши тўхтади;

Бундай "попвонлар" қишда ҳам ўзининг "ишлар"ини қиладилар

3. Минералланган ер-ости сувларини назорат қилиш – Ёз пайтида дарахтларнинг крони катта миқдордаги ер остидан шимиб олинган сувларни дарахтларнинг япроқлари орқали буғлантиради. Бу жараён ўсимликларда транспирация деб номланади. Дарахтлар насос каби ишлайдилар яъни ўзларининг илдизлари орқали ер-ости сувларини тортиб, япроқлари орқали буғлантирадилар. Натижада биологик дренаж сифатида хизмат қилиб, минералланган ер-ости сувларининг сатҳини камайтиради, шундай экан у тупроқнинг иккиламчи шўрланишининг олдини олади. Юртимиздаги деярли ярмидан ортиқ ерлар тупроқдаги минералланган сувларнинг туриб қолганлиги сабабли иккиламчи шўрланишга мойиллигини ҳисобга олган ҳолда, бу жуда ҳам муҳим ҳусусият ҳисобланади.

Бу фермерлар учун дарахтзор қаторларининг энг асосий устунлигидир. Аммо бундан ташқари ҳам

дарахтзор қаторларининг яна бир қанча устунликлари мавжуд, жумладан:

Ҳавони тозалайди – Дарахтлар япроқларида катта миқдорда чанг–ғуборларни ушлаб қолиш билан атрофни тозалайди. Бундан ташқари дарахтлар, асосан, тераклар ўзларининг япроқларидан фитонцид, касаллик келтирувчи микроорганизмларни ўлдирувчи модда ажратади;

Эстетика – Дарахтлар қишлоқ хўжалиги далаларининг зерикарли манзарасига хилма-хиллик киритади, унинг эстетик жозибадорлигини оширади;

Дам олиш учун жой – Кўпинча воҳаларда айнан дарахзорларгина аҳоли учун ягона дам оладиган жой бўлиб хизмат қилади;

Ёввойи табиат учун макон – Доим бир хил қишлоқ хўжалиги аграр манзарасида дарахтзорлар ёввойи табиат учун баъзан ягона бошпана, табиий биохилмаҳиллик (қушлар, ҳашоратлар, майда сут эмизувчилар ва ҳ.к лар) учун ўчоқ бўлиб хизмат қилади. Экология фанидан маълумки, экосистема қанчалик хилма- хил бўлса, у шунчалик турғун бўлади;

Углеродни ютади – Дарахтлар атмосферадан углерод билан озикланиб, карбонат ангидрид газини ютади. Улар бу билан дунё миқёсидаги иқлим тизимини тартибга солишга ёрдам беради. Ҳисоб – китобларга қараганда 1 га ерга экилган дарахтларнинг кўчати ҳар йили 4.48 тонна углеродни ютади, бу эса 1 йилда 16,43 тонна CO₂га тенг келади. Далаларни ҳимояловчи дарахтзорларнинг ўртача хизмат муддати 30 йил деб олинса, унинг келажакдаги карбонат ангидрид газини ютиш салоҳияти 16,43 т x 30 йил = 492, 9 тонна CO₂га тенг;

Ўтин сифатида ишлатилиши – суғориладиган ерларнинг атрофидаги дарахтзорлар асосан далаларни ҳимоялаш учун мўлжалланганлигига қарамадан, уларнинг хизмат муддатлари ўтиб бўлгач, ўтин сифатида ишлатилиши мумкин. У вақтга келиб улар ўзларида (500 – 600 м³/га тенг) ёғоч захираларини тўплайди ва бу билан у ўзининг ҳам асосий, ҳам ёғоч вазифасини бажаради. Ёғочнинг танқислиги ва унга бўлган нархларнинг юқорилигини ҳисобга олсак, унинг бу вазифасини ҳам унутмаслик лозим;

Бошқа вазифаси – далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторларидан ташқари қишлоқларда кўчатларнинг бошқа турларининг ҳам экилиши жойдаги ерларнинг таркибини яхшиланишига, микроклим ҳамда аҳолининг яшаш жойларига ижобий таъсир кўрсатади. Бу масалан, ихтисослаштирилган экин майдонларидаги дарахт турлари (ипак қуртларини боқиш учун тут дарахти, аҳоли яшайдиган жойларда кўкаламзорлаштириш ва ўтин учун ишлатиладиган тераклар ва бошқа тез ўсадиган дарахт турлари) бўлиши мумкин .

Қандай қилиб далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторлари экилади?

Далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторларини экишнинг ҳаммабоп технологияси ишлаб чиқилган.

Уларни яратишда бир нечта тамойилларни унутмаслик лозим:

1. Экиладиган дарахтлар даланинг чеккасида экилган битта ёки иккита дарахтгина бўлиб қолмай улар бир-бирлари билан узвий боғлиқ бўлган тартибни ташкил этишлари лозим. Бир-бирлари билан узвий боғлиқ бўлган тартиб дейилганда бир ҳудуднинг дарахтлар қатори билан тўлиқ қопланиши (1-4 қатордан иборат) яъни дарахтлар бир-биридан маълум бир масофада экилиши керакки, унда бир қаторнинг шамолни тўсиб турувчи таъсири, бошқа қаторнинг таъсири билан қопланиши керак.

2. Қаторлар шамолга нисбатан перпендикуляр жойлашган бўлади, улар асосий қаторлар дейилади. Шамоллар кўпинча ўз йўналишларини ўзгартиришлари сабабли бошқа йўналишдан эсаётган шамоллардан ҳам ҳимояловчи қўшимча қаторлар ҳам бўлиши керак. Шунда қаторлар тўғри бурчакли тўртбурчак кўринишида (пастдаги расмга қаранг), уларнинг узун томони асосий, калталари эса қўшимча қаторлар бўлади.

3. Тадқиқотлар натижасида қатордаги дарахт қанча узун бўлса, унинг таъсир доираси шунча узоқ бўлиши аниқланган, яъни узун дарахтлар (терак, чинор, қайрағоч, шумтол, мажнунтол ва бошқалар) экилиши айни муддаодир. Қаторнинг баландлиги унинг таъсир доираси билан узвий боғликлиги аниқланган. Таъсир доирасининг узунлиги баландликдан тахминан 20-25 баробар (Н) узун. Демак қаторлар орасидаги масофа 20-25Н, яъни Н бу қаторнинг метрдаги узунлигининг кўриниши бўлади.

4. Дарахт-буталарнинг қаторларда жойлашишига қараб унинг конструкцияси вужудга келади ва у зич, батартиб ёки шамол урадиган бўлиши мумкин. Қаторларнинг конструкцияси ҳам ҳудди унинг узунлиги каби қаторларнинг таъсир доираси ва бошқа бир қанча ички ҳоссаларини аниқлайди. Илмий тадқиқотлар натижасида суғориладиган ерни ҳимоя қилиш учун унинг 3 фоиз қисминигина дарахтзор қаторлари билан ўрашнинг ўзи етарли. Улар қисман узоқроқда, йўлларга яқин жойларга экилиб, асосий суғориладиган ерларнинг жойини эгалламайдилар.

Хулоса

Ўтган асрнинг 70-80-йилларида Ўзбекистон ҳудудида далаларни ҳимояловчи дарахтзорлар

40 минг гектарга яқин ерларни ташкил этган. Бугунги кунга келиб улар деярли қолмаган. Афсуски сўнги йилларда янги дарахтзор қаторлари экилмай қўйилган, эскилари эса қариганлиги ёки кесиб ташланганлиги туфайли ишдан чиққан.

Дарахтзор қаторларининг йўқолиб кетиши ернинг унумдорлигини кескин тушириб юборди. Албатта, биз тупроқнинг унумдорлигининг пасайишининг асосий сабаби айнан дарахтзор қаторларининг йўқ бўлиб кетиши деб таъкидламаймиз. Бу муаммонинг аниқ бир асосий омили йўқ. Бу ерда бир нечта омиллар мавжуд бўлиб, далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторларининг йўқолиб кетиши асосий омилларнинг биридир.

Шунинг учун,

а. Фақатгина даланинг (ҳозирда бизда мавжуд бўлган) аграр манзарасини ўрмон-аграрга (далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторлари ва бошқа функционал хусусиятли экинлар билан) ўзгартириш лозим;

б. Далаларни ҳимояловчи дарахтзорлар қаторларни экиш ташаббуси билан давлатнинг ўзигина эмас, балки фермерларнинг ўзлари чиқишлари лозим. Айнан шундагина бундай қаторларни яратилиши рағбатлантирувчи омил ва юқори самарадорликка эга бўлади.

в. Давлатнинг маҳаллий бошқарув органлари фермерларни далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторларини экишларида қўллаб-қувватлашлари лозим. Кўп фермерлар уларга дарахтзорлар қаторларини далалар атрофида экишнинг тақиқланишини, бунинг ўрнига даланинг бутун ҳудудига фақат одатий экинлар экилиши кераклиги шартлари мавжудлигини айтиб ўтишган. Аввал айтиб ўтилганидек, дарахтзор қаторлари учун даланинг атиги 3фоиз қисминигина ажратилса етарли ҳисобланади. Бунинг натижасида эса улар ҳосилни 15-20 фоизга оширишга эришадилар ва энг муҳими ернинг унумдорлиги кейинги ҳосилларда ҳам сақланиб қолади. Айнан бу унинг энг афзал томони ҳисобланади.

Аҳолининг юқори суръатлар билан ўсиши, унинг турмуш даражасини ошириш масалалари, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, ернинг унумдорлигини ошириш ва сақлаб қолиш катта сармоя талаб этади. Далаларни ҳимояловчи дарахтзорларни юртимиз ҳудудида қайта шакллантириш суғориладиган ерларда тупроқнинг унумдорлик даражасини барқарорлашиши ва унинг сифати яхшиланишига олиб келади.

Ўзбекистондаги Глобал Экологик Жамғарманинг Кичик Грантлар Дастури юртимизнинг туман ва вилоятларидаги суғориладиган ерлар атрофида далаларни ҳимояловчи дарахтзор қаторларини барпо этиш юзасидаги ташаббусларини қўллаб-қувватлашга тайёр. Савол ва таклифлар билан alexey.volkov@undp.org электрон манзилига ёки + 998 71 120-34-62 (ишхона), + 998 93 381-00-82 (уяли телефон)га мурожаат қилишингиз мумкин.

ГЭЖ КГД ЯНГИЛИКЛАРИ ВА ВОҚЕАЛАРИ

Наманган ва Қашқадарё вилоятларида фермерлар учун далаларни лазерли жойлаштириш бўйича семинарлар

2012 йилнинг 20 ноябрида Наманган вилоятининг Мингбулоқ ва қўшни туманлари фермерлари учун ўқув семинари бўлиб ўтди. Фермерларга лазерли жойлаштириш ерлар унумдорлиги пасайишининг олдини олишда самарали усул, сувни тежовчи ҳамда ҳосилдорликни оширувчи муўим омил эканлиги ҳақида батафсил гапирилиб берилди. Семинар бизнинг лойиҳамиз бош ҳамкори - Наманган инженер технологиялар институти томонидан ташкиллаштирилди.

Худди шундай семинар 2012 йилнинг 28 ноябрида Қашқадарё вилоятида ҳам бўлиб ўтди. Семинарда вилоятнинг 6 та тумани фермерлари иштирок этишиб, тадбир чоғида БМТ Тараққиёт Дастурининг Иқлим хавфини бошқариш бўйича қўшма лойиҳаси ва ГЭЖ КГД томонидан 12 та лазер ускунаси топширилади. Семинар Қарши шаҳрида бўлиб ўтди.

Икки семинарда ҳам технология бўйича бош мутахассис, Хоразм вилояти ННТ КРАССдан Ойбек Эгамбердиев иштирок этди. ННТ КРАСС (www.krass.uz) ушбу технологияни ГЭЖ КГД ёрдамида бутун мамлакатимиз ҳудудуда ёйилишининг ташаббускорларидан бири ҳисобланади.

Бугунги кунда далаларни лазерли жойлаштириш бўйича лойиҳалар Хоразм, Наманган, Қашқадарё вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасида амалга оширилган ёки амалга оширилмоқда. Агар юртимизнинг бошқа вилоятларида ушбу технологияни ёйиш бўйича ташаббускорлар (ҳокимиятлар, Фермерлар Кенгаши, Сувдан фойдаланувчилар уюшмаси, институт ва бошқалар) бўлса, Биз албатта ушбу ташаббусларни қўллаб-қувватлашга тайёрмиз. Грант олиш бўйича батафсил маълумотни бизнинг сайтимиз www.sgp.uz нинг, «Жараёнлар» бўлимидан олишингиз мумкин.

Иссиқхоналар учун биогаз

ГЭЖ КГД биогаз олиш технологиясини ёйиш ҳамда уни юртимиз ривож учун ишлатилиши бўйича ишени давом эттирмоқда. Бугунги кунда ГЭЖ КГД биогаз бўйича иккита лойиҳани ҳаётга тадбиқ

этишга кўмаклашмоқда: бири Наманган вилоятида, иккинчиси Тошкент вилоятида. Икки лойиҳа ҳам биогаз ишлаб чиқариб, уни иссиқхоналарни энергия билан таъминлашда ишлатилишини кўрсатиб беришга йўналтирилган.

Тошкент вилоятидаги лойиҳа Сабзавотчилик, картошкачилик ва полиз экинлари институти ташаббуси, ГЭЖ КГД, БМТ Тараққиёти Дастури («Ўзбекистон Бизнес Форуми» лойиҳаси) ҳамда Корея тараққиёт агентлиги (КОИКА) молиявий ёрдами ҳамда Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси кўмагида амалга оширилмоқда.

Лойиҳа доирасида институт 4 турдаги катталиги бир хил бўлган иссиқхоналар ва уларни биогаз билан таъминловчи биогаз ускунасини куради. Лойиҳа ҳар бир турдаги иссиқхонани иситиш учун кетадиган газ миқдорини ҳисоблаб чиқиши керак. Шу билан бирга, лойиҳа биогазнинг иссиқхоналарни иситиш учун қанчалик самарали эканлиги, қайси турдаги иссиқхоналарни қуриш газнинг сарф этилишини ва бошқа кўрсаткичлар нуқтаи назаридан фойдаланувчи фермерларга барча ижобий ва салбий томонларини ҳисобга олган ҳолда тақдим этади.

Наманган вилоятидаги лойиҳа биогаз технологиясини вилоят фермерларига намоиш этишга

мўлжалланган. Лойиҳа Наманган вилоятининг Тўрақўрғон туманидаги фермер хўжаликларидан бири («Улугбеклар» ф/х)да биогаз ускунасини қуришни ўз ичига олади. Қишлоқда чорвачилик ахлатларидан биогаз ишлаб чиқарилиши:

- «Улугбеклар» фермер хўжалиги ва ёнидаги 8-сонли мактабни иссиқлик энергияси ҳамда газ билан таъминлайди;

- сифатли органик ўғитларни ишлаб чиқарилишини таъминлайди;

- биогаз ускунасини қуриш қўлланмасининг Наманган вилояти маҳаллий аҳолиси, фермер ва хусусий тадбиркорлари орасида ёйилишига кўмаклашади.

Лойиҳани амалга оширишда Наманган инженер технологиялар институтининг ташаббус гуруҳи кўмаклашмоқда.

Икки лойиҳа ҳам биогаз олиш технологияси фермерларга қуйидагиларни намойиш этади:

- иссиқхона ва бошқа қишлоқ хўжалиги саноати / ишлаб чиқарувчи қувватларини газ ва электр токи билан таъминлаши мумкин;

- ўтиннинг ёқилишини камайтиради ва шу билан Ўзбекистондаги дарахтларнинг кесилишини олдини олади;

- кўмир ва бошқа углеводородларнинг сарфланишини камайтиради;

- тупроқнинг самарадорлигини оширувчу жуда яхши ўғитларни ишлаб чиқаришга ёрдам беради;

- захарли газларнинг ажралишини камайтиради;

- ва энг аввало, қишлоқ жойларда ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг асосий омили бўлган энергия таъминотининг барқарор ва ишончлилигини таъминлайди.

Пассив иссиқхоналар

Пассив иссиқхоналар бўйича иккита лойиҳа бошланган. Пассив иссиқхоналар - бу оз миқдорда ёки умуман иситишсиз ишловчи энергетик самарадор иссиқхоналар бўлиб:

- уч томондан лойли (сомонли) деворлар билан ўралган бўлиб, иссиқлик йўқолишини олдини олади;

- иссиқхонанинг плёнка билан қопланган бир томони аниқ жанубга йўналтирилган бўлиб, қуёш иссиқлигини олиш имконияти оширади;

- иссиқхонанинг плёнка билан ўралган томони тунда ҳар қандай яхши изоляция қиладиган материалдан қилинган термо-ёпинчиқ билан ёпилади, яъни шу билан кун давомида йиғилган иссиқликни сақлайди.

Энергия ресурсларининг чекланган пайтида ҳам ушбу технология иссиқхоналарда сабзавотларнинг ўсишини таъминлайди.

Лойиҳаларнинг бири доирасида Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ёрдами ҳамда БМТ Тараққиёти Дастури (БМТТД) нинг молиявий кўмагида юртимизнинг 8 та вилоятида 1 тадан кўрғазмали иссиқхоналар қурилади. Иккинчи лойиҳа доирасида Хоразм вилоятида Урганч Давлат университети ва БМТТД ҳамда Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлигининг «Иқтисодиётнинг кам углеродли ривожланиш йўлига ўтишига кўмак» лойиҳаси билан яқин ҳамкорликда амалга оширилмоқда. Лойиҳалар ҳақидаги батафсил маълумотни бизнинг сайтимиз www.sgp.uz дан олишингиз мумкин.

Ўзбекистон ҳудудида яна гепардлар югуради

Бизнинг эски дўстимиз – Джайрон экомаркази билан биргаликда яна битта лойиҳамиз бошланган. Янги лойиҳа Ўзбекистонга чиройли ва жозибадор йиртқич – гепардни қайтаришга қаратилган. Бу ажойиб ҳайвон

Андрей Тимченко расмлари

юртимиз ҳудудида кўп йиллар яшаб келганлигига қарамай қириб ташланган. ГЭЖ КГД WWF Russia билан ҳамкорликда экомарказга Ўзбекистонга гепардларни қайтаришнинг биринчи босқичини амалга оширишга кўмаклашмоқда. Умид қиламизки 2013 йилнинг баҳорига келиб Ўзбекистонга гепардларнинг биринчилари етиб келади.

Ўзбекистон ўсимликларининг географик информацион тизими (ГИТ) технологияларини қўллаган маълумотлар базаси

Ўсимликлар - мамлакат иқтисодиёти учун муҳим ресурс ҳисобланади. Иқтисодиётнинг турли соҳаларини режалаштиришда қандай ўсимликлар юртимизнинг қайси жойида ва қанчалигини билиш жуда муҳим. Бу одатий яйловдаги ем-хашакдан тортиб, доривор ўсимликлар ҳам бўлиши мумкин. Қуйидаги саволларга лойиҳа доирасида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси қошидаги Ўсимлик ва ҳайвонот дунёси генофонди институти жавоб беради. Янги лойиҳа ГИТни қўллаган ҳолда маълумотлар базасини яратишга ёрдам беради.

Аслида, маълумотлар базаси тайёр бўлганда, у барча учун очиқ, яъни ҳар бир хоҳловчи мамлакат ўсимликлари тўғрисидаги маълумот ҳамда уларнинг тарқалиш ҳудудининг визуал картасига эга бўлади. Батафсил маълумотни бизнинг сайтимиз www.sgp.uz дан олишингиз мумкин.

Фарғона водийсида хандон писта

Биз хандон пистанинг саноат плантациялари технологиясини ёйиш борасидаги фаолиятимизни давом эттирмақдамиз. Ҳозирда ушбу иш Фарғона водийсида амалга оширилмоқда. Фарғона ва Андижон вилоятларида 2 та лойиҳамиз тайёрланиш босқичида. У ерда кўрик плантациялари ташкил этилади.

Андижон вилоятида бутун Фарғона водийсини навли хандон писта уруғи билан таъминлайдиган марказ ҳамда намунали плантацияларни ташкил этиш режалаштирилган.

Фарғона водийсидаги плантацияларни ҳосилдорлиги паст бўлган, шағалли тоғ ёнбағирларида, тежамли суғориш, аниғи ерларни томчилатиб суғориш технологиясини қўллаган ҳолда ташкил этиш кўзда тутилган.

Тадбиркорлик орқали сайгакни сақлаб қолиш

Бугунги кунда Устюрт платосида сайгакнинг ноқонуний йўл билан ов қилиниб йўқ бўлиб кетишини тўхтатиш мақсадида лойиҳа ишлаб чиқилмоқда. Сайгак дунёдаги йўқолиб кетиш арафасида турган хайвон ҳисобланиб, у охириги 20 йил мабайнида 95

<http://givotnie.com> сайтдан расмлар

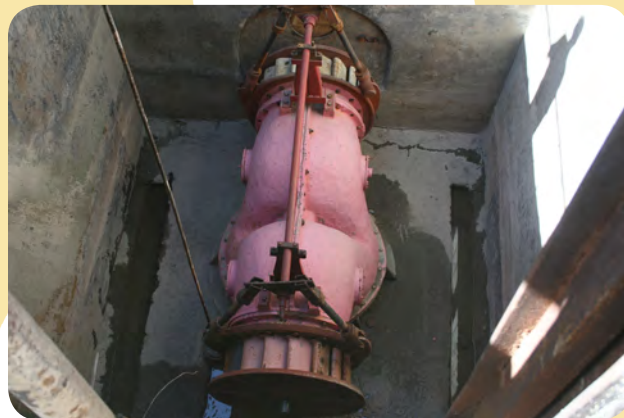
фоизга камайиб кетган.

Ишлаб чиқилган бизнес режага мувофиқ, маҳаллий аёлларни ишга жалб этиш мақсадида маҳаллий аёллар томонидан анъанавий усулда тўқилган махсулотлар экспорт қилиниши ва дунё зоопаркларида сотилиши режалаштирилган. Устюртда иш билан бандлик ҳамда даромаднинг пастлиги ҳисобга олинганда, ушбу ҳаракатлар у ерда яшовчи оилалар учун қўшимча даромад бўлиб хизмат қилиши кўзда тутилган. Ушбу фаолиятда иштирок этмоқчи бўлганлар сайгакларни йўқ қилиш ва унинг махсулотлари (гўшти, шохи) билан савдо

қилиш билан боғлиқ бўлган барча ҳаракатларни тўхтатишлари лозим. Умид қиламизки, ушбу бизнес режа маҳаллий аҳолининг турмушининг яхшиланиши ва сайгакларнинг йўқолишини тўхтатувчи омил бўлиб хизмат қилади.

Микрогидростанциялар Фарғона водийсида тадбиркорлик хизматида

Ҳозирги кунда Фарғона ва Андижон вилоятларида микрогидростанцияларни қуриш ва эксплуатация қилиш бўйича 2 та лойиҳамиз ишлаб чиқилмоқда.

Фарғона вилоятидаги лойиҳа: қуввати 25 кВт бўлган, 2 мини цех (пахта титадиган цех ва шоли тегирмони) ва Ўзбекистон туманининг Оқ Мачит маҳалласидаги маҳаллий шифокорлик пунктини доимий равишда энергия билан таъминловчи микрогидростанцияни қуришни режалаштирган. Доимий энергиянинг мавжудлиги қишлоқдаги кичик тадбиркорликни ривожлантириш ҳамда шифокор хизматларини кўрсатишга ёрдам беради.

Андижон вилоятидаги лойиҳа стратегик аҳамиятга эга. Андижон корхонаридан бирининг микрогидро турбиналар ишлаб чиқариш учун қувватнинг мавжудлиги истеъмолчиларда ўз харидорларини топиши лозим. Лойиҳа қурилиш учун режалаштирилган 100 кВт қувватли микрогидростанцияни сертификатланган генератор билан таъминлашга кўмаклашади. Ишлаб чиқарилган электр токи алоҳида сим орқали яқин орадаги қишлоқни таъминлайди. Аҳолига электр токи сотишга фақат ДАК “Ўзбекэнерго” ҳақли бўлгани учун, микрогидростанция мазкур компанияга энергияни улгуржи нархда сотади, у ўз навбатида эса уни аҳолига мавжуд тариф нархларида етказди.

Сертификатланган токнинг ишлаб чиқарилиши мустақил тадбиркорга уни тармоққа сотиш имконини беради. Аслида, лойиҳа бутун мамлакатимиз ҳудудида ёйилиши мумкинлигини кўрсатмоқда. Ушбу режа бўйича кичик сув оқимларида олинган ток фақатгина микрогидростанцияни қурган муайян ишлаб чиқарувчини таъминлабгина қолмай, балки яна қонуний равишда уни мавжуд тармоқлар орқали аҳолига ҳам сотилади. Буни муқобил энергияни мустақил ишлаб чиқарувчиларнинг бозорини шакллантиришдаги биринчи қадам деса ҳам бўлади.

ҚИСҚАЧА ДАСТУР ҲАҚИДА

Ўзбекистондаги Глобал Экологик Жамғарманинг Кичик Грантлар Дастури (ГЭЖ КГД) ер, сув, энергия ва бошқа табиий бойликларимиздан оқилона фойдаланиш имконини берадиган инновацион технологияларни жорий этиш орқали юртимизда табиатни келажак авлодларга сақлаб қолиш учун ишлайди.

ГЭЖ КГД бундай технологияларни жорий этиш учун беғараз молиявий ёрдам кўрсатади. Грантлар муайян шартлар асосида берилади. Ушбу шартлар билан сиз бизнинг сайтимиз www.sgp.uz орқали “жараёнлар” - “Лойиҳа тузиб чиқиши” бўлимида танишиб чиқишингиз мумкин.

Бизнинг сайтимизда сиз амалга оширилиб тугатилган ҳамда ҳозирги кунда амалга оширилаётган лойиҳалар билан танишишингиз мумкин. Албатта айтиб ўтиш жоизки, биз юртимизнинг бошқа вилоятларида ГЭЖ КГД нинг лойиҳалари орқали қўлланилган муваффақиятли амалиётини ёйишни қўллаб-қувватлаймиз. Бизнинг ишлаш тамойилимиз – муваффақиятга эришган муайян технологияни юртимизнинг ҳар бир вилоятида бир мартабадан қайтаришимиз мумкин. Бу нимани англатади? Мисол учун, Хоразм вилоятида сувни тежаш ва қўшимча ҳосил олиш учун далаларни лазерли жойлаштириш технологиясини фермерларга ўргатиш бўйича лойиҳа амалга оширилган. Лойиҳа муваффақиятга эришган. Энди агар бизга худди шу лойиҳани амалга ошириш таклифи билан бошқа вилоятлардан одамлар келишса, мезонларимиз ва олган тажрибамизни ҳисобга олган ҳолда, биз бажонидил рози бўламиз. Масалан, бундан сўнг биз далаларни лазерли жойлаштириш бўйича лойиҳаларни юртимизнинг Наманган, Қашқадарё вилоятлари ҳамда Қорақалпоғистонда амалга оширилишини қўллаб – қуватлаганмиз. Бу ҳар бир вилоят фермерлари ва одамлари юртимизнинг бошқа чеккаларида қўлланилаётган илғор технологияларни кўриш ва улар билан Хоразмга бормасдан ўзларининг вилоятларида танишиб чиқишлари учун имконият яратиш учун қилинмоқда.

Кўпчилик бошқа вилоятга бориш имкониятига ёки хоҳишига эга эмас. Бу эса ушбу амалиётнинг кенг ёйилишини чегаралайди. Лекин, агар бизга худди шу лойиҳани қайтариш таклифи билан яна Хоразм вилоятидан фермерлар мурожат қилишса, биз рад жавобини беришга мажбур бўламиз, чунки бундай лойиҳа Хоразмда мавжуд ва барча Хоразм аҳолиси у билан ўзининг вилоятидан ташқарига чиқмасдан туриб танишиб чиқиши мумкин.

Бизнинг вазифамиз – табиатни асраб қолиш учун қандай технологиялардан фойдаланиш мумкинлиги ва улардан қандай қилиб ва қанақа фойда олиш мумкинлигини кўрсатиб бериш... Лекин биз уларни жорий қилмоқчи бўлган ҳар бир хоҳловчига ёрдам бера олмаймиз ва беришимиз ҳам керак эмас. Биз фақат биринчиларга, таваккал қилганларга, ёрдам берамиз. Бирон-бир технология “Ҳа, ушбу технология ишлайди” ёки ишламаслигини кўрсатиб беришга ёрдам берамиз ва тажриба билан алмашамиз. Кейинчалик эса бошқалар ўзлари, ўзларининг кучлари билан агар ушбу технологияларни самарали деб топсалар, ҳаётга тадбиқ этадилар. Биз “балиқ тутиш”ни ўргатишимиз мумкин, лекин “балиқ”нинг ўзини бермаймиз.²

Шунинг учун агар сиз энергия, ер, табиат ва Сиз ва бизнинг юртимиздаги бошқа табиий бойликларни асраб қолиш ва/ёки ундан оқилона фойдаланиш учун инновацион технологияларни жорий қилиш ёки сиз таклиф қилаётган усул, ёки боболаримиздан қолган эски усуллар ёхуд юртимизнинг бошқа вилоятлари ва чет элларда кимдир қўллаб кўрган усуллар борасида таклифлар билан мурожат қилсангиз ҳурсанд бўламиз. Мурожат қилинг.

Барча маълумотлар бизнинг сайтимизда мавжуд - www.sgp.uz да.

² Қадимги хитой мақоли бор: “Оч қолган одамга балиқ бериб, сиз уни бир кунга тўйдирасиз. Балиқ тутишни ўргатиб эса, сиз уни бутун умрга тўйдирасиз.”

ГЛОБАЛ ЭКОЛОГИК ЖАМҒАРМАНИНГ
КИЧИК ГРАНТЛАР ДАСТУРИ
100015, Тошкент, Миробод кўчаси, 41/3
тел: +(998 71) 120 34 62
факс: +(998 71) 120 34 85
уяли тел: +(998 93) 381 00 82
+(998 97) 336 62 41
e-mail: alexey.volkov@undp.org
www.sgp.uz

SGP The GEF
Small Grants
Programme

Uzbekistan